

JISMONIY MADANIYAT NAZARIYASI VA METODIKASI FANNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING USHLUBLARI

Matnazarov Asadbek G'ayatjon og'li

Urganch davlat universiteti

Jismoniy madaniyat fakulteti talabasi

Annotatsiya. *Bugungi kunda boshqa soxalar katorida ta'lim soxasida ham kompyuter texnologiyalari keng kirib keldi va bu ta'lim tarbiya jarayonini samaradorligini oshirishda va har tamonlama intellektual salohiyatni oshirishda muxim o'rin tutadi. Bugungi kunda hayotni innovatsion vositalarsiz, jumladan, internetsiz ta'savvur qilib bo'lmaydi.*

Kalit so'lar. *Metodika, innovatsiya, mashg'ulot, dars, uslub, vosita, ta'lim, tarbiya.*

Аннотация. *Сегодня компьютерные технологии стали широко использоваться как в образовании, так и в других сферах, и это играет важную роль в повышении эффективности учебного процесса и повышении интеллектуального потенциала. Сегодня жизнь невозможно представить без инновационных инструментов, в том числе Интернета.*

Ключевые слова. *Методология, инновации, обучение, урок, метод, инструмент, образование, обучение.*

Annotation. *Today, computer technologies have become widely used in education as well as in other fields, and this plays an important role in increasing the efficiency of the educational process and increasing intellectual potential. Today, life cannot be imagined without innovative tools, including the Internet.*

Key words. *Methodology, innovation, training, lesson, method, tool, education, training.*

KIRISH

Asrimiz globallashuv va innovatsion asri deb yuritilmoqda. Darhaqiqat, har tomonlama rivojlanayotgan jamiyat taraqqiyotini bugun innovatsion texnologiyalarisiz, ayniqsa kompyuterlarsiz tasavvur etish qiyin. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan zamonaviy kompyuterlardan samarali foydalanishga doir bir qancha farmoyish va qarorlar qabul qilingan. Jumladan, 2017 yil 11 dekabrda «Innovatsionlashtirish to'g'risida»gi qaror, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 maydagi «Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va innovatsion-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to'g'risida»gi farmoni; O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012 yil 6 iyundagi «Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va innovatsion-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to'g'risida»gi qarori ham mamlakatimizda kompyuterlashtirish va innovatsion-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada rivojlantirishga qaratilgan asosiy davlat hujjatlaridan hisoblanadi.

Zamonaviy kompyuter vositalari va multmediya texnologiyalari ta'lim jarayonida didaktik material tayyorlash vazifasini yengillashtiradi. Kompyuter bilan didaktik materiallarni uyg'unlikda qo'llash o'rganilayotgan mavzuni talabalar tomonidan o'zlashtirishda katta yordam beradi. Bundan 3500 yil muqaddam Konfutsiy «eshitganimni yodimdan chiqaraman, ko'rganiimni eslab qolaman, mustaqil bajarsam tushunib yetaman», degan ekan. Ta'limda informatsion hamda pedagogik texnologiyalarni qo'llaganda, o'quvchi eshitish, ko'rish, ko'rganlari asosida mustaqil fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bundan ko'rinib turibdiki o'qitishning yangi pedagogik texnologiyalari qatoriga, kompyuter texnologiyasini kiritish zarurati kundan kunga oshib bormoqda. Ta'lim jarayonida zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalangan holda darslarni tashkil etish uchun kerakli shart-sharoitlar va texnik vositalar mavjud bo'lishi lozim.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. Yuqori sifatdagi va yuqori texnologik innovatsion o'qitish muxitini yaratish, asosan, ta'lim tizimining texnologik bazasini tubdan modernizatsiyalash, postindustrial jamiyat talablariga javob beradigan ochiq ta'lim tizimiga o'tish imkoniyatini yaratadigan etarlicha murakkab bo'lgan texnik masala sifatida ko'riladi. Shu bilan birga, innovatsion ta'lim muxitini yaratish faqat texnik masala emasligini inkor etib bo'lmaydi.

Uni yaratish, rivojlantirish va undan foydalanish uchun barcha ta'lim tizimining ilmiy-uslubiy, tashkiliy va pedagogik potentsialini to'liq ishga solish kerak bo'ladi. Shu munosabatda, zamonaviy innovatsion-ta'lim muxiti ishlatilayotgan sharoitda pedagogika munosabatlarini xam xisobga olmoq lozim.

Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi fanni o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning uslublari.

Jismoniy madaniyat soxasida tadqiqotlarning hajmi muntazam ortib, ularning mavzui ham tobora kengayib bormoqda. Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligi va sifatini oshirishda ularni yana ham jadallashtirish katta ahamiyatga egadir. Shu bilan birga, sport fanining turli muamolari bo'yicha tadqiqot natijalarini tezlik bilan jismoniy tarbiya amaliyotiga tatbiq etish zarur. Bularning barchasi jismoniy tarbiya mutaxassislarining ilmiy - texnik innovatsiya bilan, ta'kidlash joizki, faqat jismoniy tarbiya va sportning xilma-xil jihatlari bo'yicha emas, balki u bilan to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita bog'liq fanlar (fiziologiya, tibbiyot, pedagogika, ruhshunoslik, biomexanika va boshqalar) bo'yicha ham innovatsiya bilan ta'minlanishini kuchaytirishni shart qilib qo'yadi. Bunda mutahassisning zarur ilmiy-texnik innovatsionlarni etarlicha to'liq va tezkorlik bilan olayotganiga qattiq ishonchi bo'lishi lozim.

Hozirgi paytda ilmiy tadqiqotlar doirasida tashkiliy, nazariy va tajriba faoliyati bilan bir qatorda innovatsion faoliyati ham ajralib chiqib, mustaqil yo'nalish bo'lib shakllandi. Uning rivoji informatika deb atalmish ilmiy innovatsionning tuzilishi va xususiyatlarini, ilmiy-innovatsion faoliyatini. uning nazariyasi tarixi, usuliyati va tashkil etilishini o'rganadigan yangi ilmiy fanning paydo bulishiga atab keldi. Informatikaning vazifalari

orasida ilmiy innavatsionni takdim etish, yig'ish, taxliliiy-sintetik qayta ishlash, saqlash, izlash hamda tarqatishning eng maqbul yo'llarini ishlab chiqishni alohida ayirib ko'rsatish mumkin. Jismoniy tarbiya va sport sohasida foydalaniladigan ilmiy-texnik innavatsion har xil manbalarda bo'lishi mumkin.

Ushbu manbalarni bilish, ulardan zarur ma'lumotlarni topa olish boshqaruv samaradorligini belgilaydigan omillardan hisoblanadi.

Jismoniy harakatning taraqqiyoti ko'p jihatdan mazkur sohada ilmiy-texnik innavatsionni tashkil etish darajasiga, boshqaruv apparatini o'z vaqtida innavatsion bilan to'la ta'minlashga bog'liqdir.

Jismoniy tarbiya harakatini boshqarish innavatsionsiz samarali tarzda amalga oshirilishi mumkin emas. Uning tashkil etilishi qanchalik mukammal bo'lsa, boshqaruv shuncha sifatli bo'ladi. Jismoniy tarbiya harakatining turli tizimchalari orasida, butun tizim bilan uning atrofini o'rab turgan muhit orasida innavatsioning muntazam almashinib turishi boshqaruvning zarur halqasi sanaladi. Innavatsion jarayonlarining mavjudligi tizimning o'z butunligini saqlab qolishi va takomillashib borishi garovidir. Ilmiy-texnik innavatsionning aniq tashkil etilgan tizimi mavjud bo'lmasa, murabbiylar sport fanining oldingi saflarida vaziyat qandayligini yaxshi tasavvur eta olmaydilar, ayrim tadqiqotlar amaliyotda qo'llanilmaydi, shuning uchun mutaxassislar ilgorigidek faqat o'z shaxsiy tajribalariga tayanib ishlayveradilar, ba'zan olimlar kanday muammolar ustida tadqiqot olib borayotganlarini, kanday yo'nalishlarni tanlayotganlarini, qanday ilmiy asarlar chop etilayotganligini ham bilmaydilar.

Trenerlar, jismoniy tarbiya va sport sohadi olimlari ham mutaxassislarining innavatsion ta'minotini yaxshilash masalalarini an'anaviy kutubxona-bibliografiya usullari bilan hal etish mumkin emas. Ilmiy-texnik innavatsion oqimining muntazam ko'payib borishi, ilmiy tadqiqot mavzularining kengayishi va shu bilan bog'liq holda innavatsion ehtiyojlarining o'sib, murakkablashib ketishi mazkur soha mutaxassislarini innavatsion bilan ta'minlashning yangi zamonaviy usul hamda vositalarini zudlik bilan joriy qilishni talab etadi. Ilmiy-texnik innavatsionni taqdim etish, saqlash, unga ishlov berishning elektron shakllariga o'tish ob'ektiv realikka aylanib, uni iste'molchiga etkazishning eng samarali vositasiga aylanmoqda. Internet orqali innavatsion topish yoki CD tashuvchilarda ma'lumotlar zahirasidan foydalanish an'anaviy qog'oz texnologiyalari bilan qiyoslaganda, ish samaradorligini yuz va ming marotaba oshirib yuboradi.

Boshqaruvning eng muhim funktsiyalaridan biri jismoniy tarbiya tashkilotlari faoliyatining eng muhim yo'nalishlari bo'yicha boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish hisoblanadi. U yoki bu qarorni kabul qilish uchun boshqaruv sub'ekti echilishi zarur bo'lgan muammoning turli jihatlariga oid innavatsionga ega bo'lmog'i kerak, Innavatsion boshqaruv qarorlarini tayyorlash va qabul qilish uchun dastlabki material bo'lib xizmat kiladi. Qaror kabul kilish uchun foydalannladngan innavatsion ishonchli, tezkor. eng maqbul bo'lishi va yana bir qancha sifatlarni o'ziga jamlashi lozim.

Innavatsiyanning ta'sirchanligini, jismoniy tarbiya harakatini ilmiy boshqarishning muhim omili sifatidagi ahamiyatini oshirish bu innavatsiya nechog'lik yuksak bilim va mahorat bilan yig'ilishi, qayta ishlangani, tahlil etilgani va iste'molchiga taqdim etilgani bilan bog'liq. Shu munosabat bilan innavatsion faoliyati informatika, kibernetika va boshqa fanlarning zamonaviy yutuqlariga, yangi kompyuter texnologiyalaridan foydalanish asosiga qurilgan bo'lishi shart. Jismoniy tarbiya harakati boshqaruvining innavatsion ta'minoti bilan bir qatorda, bugungi kun sharoitida jismoniy tarbiya va sportning turli muammolari bo'yicha ilmiy- tadqiqot ishlari uchun zarur ilmiy-texnik innavatsiyalar nihoyatda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib mutaxassislarining innavatsion texnologiyalarga bo'lgan talablari bosqichdan bosqichga o'tish jarayonida o'zgarib turadi.

Internetni fizik jihatdan bir-biri bilan har xil aloqa chiziqlari orqali bog'langan va innavatsion izlash, saqlash hamda uzatish uchun mo'ljallangan bir necha million kompyuterlar ko'rinishida tasavvur etish mumkin.

Internet – bu dohiyona birikma – bir tomondan juda kuchli innavatsion uskunasi, ikkinchi tomondan, o'ta ishonchli va tezkor aloqa vositasi, uchinchi, kelajak innavatsion texnologiyalari rivoji uchun asos hisoblanadi.

Internet, shuningdek, ijod uchun keng maydon hisoblanadi. Internet hozirda rivojlanmoqda, eng yangi istiqbolli texnologiyalar ishlab chiqilmoqda, yangi tarmoq ilovalari yaratilmoqda.

Internetning eng muhim jihati ilmiy-texnik innavatsionni izlab topishni osonlashtirganligidir. Lekin Internetda innavatsionni izlash uchun ham ko'p narsalarni bilish kerak. Innavatsion izlash vositalarining 2 guruhi mavjud:

- Internetning izlash xizmati – zahiralarni (sayt va sahifalarni) izlashning universal vositalari bo'lib, ular biror mavzu yo'nalishi bilan chegaralanmagan;

- cheklangan izlash tizimi muayyan sohaga oid innavatsionni izlash uchun mo'ljallangan bo'lib, tizimga kutubxonalarning elektron kataloglari, ma'lumotlarning hujjatli zahiralari kiradi.

Izlash tizimining birinchi turini ko'pincha indeksli tizimlar deb ataydilar va bunda "kalit so'z" yordamida Internet sahifalarining hamma manzillarini izlab topish mumkin. Yo'llovchi ko'rsatmalar va manzillarning birligi izlash to'g'risidagi hisobot shaklida foydalanuvchiga jo'natiladi.

Izlash tizimlarining ikkinchi xili katalog tuzuvchilardir. Bunday tizimlar ierarxiya belgilari bo'yicha tartibga keltirilgan mavzu bo'limlari asosida Web – sahifalarning manzillarini qidiradi.

Bugungi kunda izlash tizimlarining bu ikki turi bir-biriga yaqinlashib, ular orasidagi chegaralar tobora shartli tus olib bormoqda. Har ikki tizim endi talabnomaga javoban Internetda topilgan sahifaning katalogini beradigan bo'ldi.

Izlash samarali bo'lishi uchun, eng avvalo, uning maqsadini aniqlashtirish kerak. Keyin, izlash uchun zarur kalit so'zlar ko'rsatiladi. Kalit so'zlarni tayin qilib olish juda muhim. Agar, kalit so'z sifatida, masalan: «Sportdagi ilmiy tadqiqotlar» kabi keng tushuncha tanlab olinsa, u holda topilgan sahifalar hajmi shu qadar katta bo'ladiki, ularning hammasini ko'rib chiqish juda ko'p mehnat talab qiladi. To'g'ri tanlangan kalit so'zlar izlash sohasini toraytiradi, shu tariqa zarur innovatsionni topish uchun ketadigan vaqt va harakatlarni tejaydi. Internetda o'nlab, yuzlab ming innovatsion bog'lamlariga yo'llovchi ko'rsatmalari bo'lgan ko'p millionlab innovatsion materiallarini saqlovchi o'nlab izlash tizimlari mavjud. Mazkur bobning oxirida ularning eng keng ommalashganlari keltirilgan.

Olimlar uchun Internet, birinchi navbatda, butun dunyodagi hamkasabalari bilan muloqot qilish vositasidir. Ilm-fan allaqachonlar miliy sarhadlardan oshib o'tgan, ammo faqat Internetgina ishonchli, tezkor, qulay muloqot vositasi – elektron pochtdan foydalanish imkonini berdi. Aynan Internet elektron pochta ilmiy olamida keng ommalashgan. Elektron pochta (E-mail) innovatsion matnlarini Internet tarmog'i orqali jo'natish vositasi sifatida paydo bo'ldi.

Elektron pochta tushunchasi odatdagi pochtni eslatadi. Chindan ham, E-mail jo'natar ekansiz, oddiy xatdagidek, u qayerga va kimga yuborilayotganini, o'z manzilingizni ko'rsatasiz. Siz, xatni bir necha manzilga yuborishingiz, unga fayl, multimedia innovatsioni, video hamda tovushli parchalar va hokazolarni qo'shib yuborishingiz ham mumkin.

2 Pedagogik tajribalar

Biz tadqiqotimizni 2021-2022-o'quv yili davomida boshladik. Tajriba jismoniy madaniyat fakulteti Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrasida jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi fanni o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning uslublari asosida olib borildi.

Tadqiqot uch uslub bo'yicha olib borildi.

1. Prezentatsiya va slaydlar;
2. Audio va video lavhalar;
3. Auditoriya testlash;

Talabalarni ta'lim –tarbiya jarayonida yangi innovatsion texnologiyalaridan foydalanish to'g'risidagi bilim, ko'nikma va malakalarda aniqlash maqsadida anketa savol-javoblari o'tkazildi.

Anketa natijalariga ko'ra talabalar 85 nafari anketalashtirish jarayonida qatnashishdi. Unda 1-savol "Sizga jismoniy tarbiya darsi innovatsion texnologiyalar yordamida o'qitilishi kerakmi? degan savolga" 80 (69.1%) nafar talaba "XA" deb, 5(4.8%) nafar talaba "YO'Q" deb 29 nafari qisman (27.6%) javob berdi. Javoblar taxlilini quyidagi tartibda

Anketa savol javoblari natijasi ko'ra quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Talabalar innovatsion texnologiyalari asosida ta'lim berish haqidagi tushuncha va bilimlari etarli emas

Mashg'ulotlarni innovatsion texnologiyalari asosida o'tish muntazam qo'llanilmagan Pedagogik tajriba 2021-2022 o'quv yili baxorgi semestrda jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi fani bo'yicha o'quv darslarini innovatsion texnologiyalari asosida olib borildi.

Tajribada quyidagi mavzular bo'yicha pedagogik va innovatsion texnologiya uslublari qo'llanildi.

Semestr bo'yicha o'tiladigan ma'ruzalar	Qo'lanilgan AT uslublari		
	prezintatsiya	Video lavxa	Interfaol metodlar
Jismoniy madaniyat bo'yicha DTS mazmuni va o'quv materiallarining tasnifi	+		BBB
Maktab jismoniy madaniyat bo'yicha o'quv ishlarini rejalashtirish	+		KLASTER
Jismoniy madaniyat darsi		+	
Jismoniy madaniyat darslarida pedagogik nazorat	+		FSMU
Sog'lig'i zaif o'quvchilarning jismoniy tarbiyasi	+		AKLIY XUJUM
Jismoniy madaniyat bo'yicha darsdan tashqari ishlar		+	
Akademik-litsey va Kasb-xunar kollejarida jismoniy madaniyat	+		NIMA UCHUN
Oliy o'quv yurtlarida jismoniy madaniyat		+	INSERT
Xarbiyga chaqiruv oldi va chaqiruvchilar jismoniy madaniyati	+		
Katta yoshlilar jismoniy madaniyati		+	ZANJIR
Sportning mohiyati va uning jamiyatdagi o'rni, uning ba'zaviy qismlari va maxsus xizmat bo'limi.	+		DARAXT
Sport mashg'ulotlarining tomoynlari.	+		
Sport mashg'ulotlarining vositalari.	+		BBB
Sport mashg'ulotlarining tamoyillari.	+		
Sport mashg'ulotlarining usuliyati.	+	+	FSMU
Sportga yo'naltirish va tanlov o'tkazish.	+		
Sport mashg'ulotlarining tuzilishi	+		
O'zbekistonda bolalar sportining va uzluksiz sport tizimining rivojlanishi.	+		BBB

Biz tajriba boshida va ohirida talabalarning bilimlarining sifat ko'rsatkichlari hamda o'zlashtirishi bo'yicha natijalarni 2ta fan bo'yicha o'rgandik va taqqosladik. Tadqiqot 2021-2022 o'quv yilining kuzgi semestrda boshlanib 2021-2022 o'quv yilining baxorgi semestrda yakunlandi.

XULOSA

1. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi fanni o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning uslublari bo'yicha barcha yo'nalishlariga xos bo'lgan adabiyotlarni o'rganildi va tahlil qilindi.

2. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi fanni o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning uslublarini jismoniy tarbiya tizimida qo'llashning nazariy va metodik asoslarini ishlab chiqildi. (Xar bir innovatsion texnologiya metodlarini fan va o'quv kurslarni xususiyatlari e'tiborga olindi texnologiyalarni pedagogik asoslarini, vositalari, usullarini qo'llash va tajriba sinovdan o'tkazildi).

3. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi fanni o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash talabada eshitish, ko'rish, ko'rganlari asosida mustaqil fikrlash qiziquvchanlik, odob-ahloq, ijodkorlik, muloqot va estetik qobiliyatlarni rivojlantiradi.

4. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi darslarida pedagogik va innovatsion texnologiyalarini qo'llash ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayev A, Xonkeldiyev Sh. Jismoniy madaniyat nazaryasi va metodikasi. Darslik. Toshkent O'zDJTI, 2005 yil, 300 bet.

2. Jismoniy tarbiya nazaryasi va metodikasi "o'zbek tiliga tarjima" Toshkent 1975.

3. Kerimov.F, Umarov.M. Sportda prognozlashtirish va modellashtirish. Darslik. T. 2005 yil.

4. Salomov. R.S. Jismoniy tarbiya nazaryasi va uslubiyati. 1 jild. Darslik. Toshkent 2015 yil.

5. Goncharova.O.B. Yosh sportchilarning jismoniy qobilyatlarini rivijlantirish. O'quv uslubiy qo'llanma Toshkent. O'zDJTI, 2005 yil. 171 bet.